

КРАСАВЦЕВ А. І.,
аспірант кафедри інформаційно,
господарського
та адміністративного права
(Національний технічний університет
України «Київський політехнічний
інститут ім. Ігоря Сікорського»)

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2022.2.22>

МЕХАНІЗМ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕЛЕГУВАННЯ САМОРЕГУЛІВНИМ ОРГАНІЗАЦІЯМ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

У даній статті здійснюється дослідження теми механізму делегування повноважень саморегулівним організаціям (далі – СРО). Грунтуючись на результатах наукових досліджень питання саморегулювання наводиться висновок про актуальність та ефективність залучення таких організацій до виконання певних владних повноважень, виходячи з чого, також можна визначити і про необхідність більш детального розкриття саме процесу делегування владних повноважень СРО, який є основним у становленні таких організацій у якості суб'єкта адміністративного права. Окрім наукового матеріалу також здійснюється огляд і існуючих напрацювань у чинному законодавстві, а саме у галузевому нормативно-правовому акті, який спрямований на архітектурну діяльність, та визначає порядок делегування СРО владних повноважень. Також проводиться аналіз прикладу практики делегування повноважень органам місцевого самоврядування, що може бути використано як своєрідний зразок, який може бути використаний для подальшого розвитку механізму делегування повноважень і СРО. Додатково звернено увагу на таку важливу організаційну складову, як розподіл владних повноважень між декількома організаціями, що має запобігти хаотичності та надання процесу делегування владних повноважень та їх виконання необхідної чіткості. Також звертається увага і на питання розмежування повноважень, які можуть бути делеговані, та виконання яких може здійснюватися виключно відповідним державним органом, що має сприяти забезпеченню відповідного впорядкування, здійснення належного нагляду за виконанням делегованих повноважень, та збереженню необхідного обсягу державного впливу у відповідних сферах діяльності. У якості необхідних елементів механізму делегування владних повноважень СРО виділяються наступні складові: відповідні норми права, самі повноваження, які делегуються, та відносини між організацією та державним органом, який делегував повноваження. Окремим елементом виділяється процес прийняття рішення як про надання повноважень, та і його припинення, що визначається як один із проявів взаємозв'язків СРО і держави. В цілому такий механізм потребує додаткового опрацювання, та зумовлений окрім самого очікуваного результату залучення СРО до виконання владних повноважень, але і також сприяє поглибленню співпраці таких організацій з державою та формування взаємної довіри, що має позитивно вплинути на загальний результат.

Ключові слова: делегування, владні повноваження, саморегулівні організації.

Krasavtsev A. I. Mechanism for delegating power to self-regulatory organizations

This article examines the topic of the mechanism of delegation of powers to self-regulatory organizations (hereinafter – SRO). Based on the results of scientific research on self-regulation, the conclusion is made on the relevance and effectiveness of involving such organizations in the exercise of certain powers, based on which, we can also determine the need for more detailed disclosure of the process of delegating power to SROs. quality of the subject of administrative law. In addition to scientific material, there is also a review of existing developments in current legislation, namely in the sectoral legal act, which is aimed at architectural activities, and determines the procedure for delegating authority to the SRO. An example of the practice of delegating authority to local governments is also analyzed, which can be used as a kind of model that can be used to further develop the mechanism of delegation of authority and SRO. In addition, attention is paid to such an important organizational component as the division of power between several organizations, which should prevent chaos and provide the process of delegation of power and their implementation of the necessary clarity. Attention is also paid to the delimitation of powers that can be delegated, and the implementation of which can be carried out exclusively by the relevant state body, which should help ensure proper regulation, proper supervision of delegated powers, and maintaining the necessary state influence in relevant areas. The following components are identified as necessary elements of the SRO's delegation of authority: the relevant rules of law, the powers being delegated, and the relationship between the organization and the state body that delegated authority. A separate element is the process of deciding on the granting of authority, and its termination, which is defined as one of the manifestations of the relationship between the SRO and the state. In general, such a mechanism needs further elaboration, and is conditioned not only by the expected result of SRO involvement in the exercise of power, but also contributes to deepening cooperation of such organizations with the state and building mutual trust, which should positively affect the overall result.

Key words: delegation, power, self-regulatory organizations.

Вступ. Делегування владних повноважень є фундаментальним елементом у процесі становлення СРО у якості суб'єктів адміністративного права, оскільки саме делегування таких повноважень визначає наявність відповідної компетенції у суб'єкта-отримувача та надає змогу виступати у якості учасника процесу управління. Так як СРО згідно своєї сутності є перспективним елементом механізму регулювання господарської та професійної діяльності, процес делегування повноважень з боку державних органів є актуальним напрямом дослідження, що особливо важливо при наявних тенденціях, які пов'язані зі зменшенням бюрократичного навантаження на державні органи та передачею певного обсягу владних повноважень організаціям. Разом із дослідженням самого поняття делегування владних повноважень, також необхідно здійснити огляд механізму здійснення такого делегування, на відміну від самого поняття СРО, делегування таким організаціям повноважень та перспектив поширення такої практики досліджувалась вкрай недостатньо, та потребує додаткового розкриття, зокрема додаткового опрацювання потребує тема чіткості та прозорості при здійсненні нагляду з боку державних органів за делегованими повноваженнями, оскільки взаємозв'язки між СРО та державою є прямими наслідком та невід'ємною частиною процесу делегування повноважень, та сприяє ефективності функціонування механізму такого делегування в цілому.

Постановка завдання. Так як збільшення ролі СРО є основним елементом процесу реформування інституту саморегулювання в Україні, детального дослідження потребує не тільки поняття та перспективи цих організацій, але і також важливі організаційні питання, одним із яких і є механізм делегування їм владних повноважень.

Виклад основної частини. В першу чергу необхідно звернути увагу на наукове визначення поняття делегування повноважень в цілому, оскільки це надає розуміння даної теми. Тема делегування владних повноважень СРО протягом останніх років знаходить своє відображення і в наукових працях українських науковців, при цьому звертається увага і на особливості таких організацій, і на здійснення процесу делегування з їх урахуванням. Досліджуючи дане питання, О. Терещук визначає, що делегування повноважень слід розуміти як адміністративно-правовий інститут, зміст якого становить процес (правовідносини) передачі публічно-адміністративних повноважень суб'єкта делегування іншому учаснику (органу публічної адміністрації, фізичній особі або юридичним особам приватного/публічного права) на визначений строк з обов'язковим ресурсним забезпеченням (фінансовим/майновим), відповідними контрольно-наглядними обмеженнями та відповідальністю, що здійснюється у формі договору чи акта [1, с. 129]. О.В. Говорун у своєму дисертаційному дослідженні визначає СРО фундаментом і формою саморегулювання [2, с. 132]. Автор звертається увага на подвійну природу таких організацій, яка залежить від обсягу та порядку делегування державою повноважень [2, с. 169]. Розкриваючи дану тему О.В. Говорун визначає, що І дійсно, з одного боку, СРО є приватноправовими організаціями підприємців або професіоналів, консолідує професійні інтереси. З іншого, здійснюють публічні функції в межах делегованих державою повноважень [2, с. 169]. У ході свого дослідження Автор наводить дуже важливе твердження, яке підтверджує актуальність розвитку процесів взаємодії СРО з державою, а саме те, що ідея розвитку СРО не тільки в тому, щоб виділити відповідні державні функції і наділити ними ці громадські організації, а в тому, щоб реалізувати ті функції, які існують в суспільстві, затребувані суспільством, але не реалізуються [2, с. 170]. Як можна побачити, виходячи з наведеного Автором дослідження твердження, залучення СРО до виконання державних функцій, дозволяє значно удосконалити існуючі механізми регулювання господарської та професійної діяльності, зокрема завдяки обізнаності учасників організації у становищі відповідної сфери діяльності, що значно полегшує роботу державних органів, які регулюють відповідний вид діяльності.

Говорячи про доцільність даної теми, необхідно відмітити, що існують і інші наукові дослідження, які підтверджують перспективність поширення практики делегування владних повноважень СРО. У якості прикладу можна навести дослідження О. Гончаренко, де СРО визначається як певний майданчик для формування, усвідомлення та реалізації інтересів усіх зацікавлених осіб у регулюванні певного ринку, сфери, галузі, виду господарської або професійної діяльності, то залучення цих організацій до розробки законопроектів, проведення консультацій з ними з питання створення, компетенції СРО, нагляду та контролю за їх діяльністю, розподілу функцій з нагляду та контролю між органами публічної влади та СРО є обов'язковим [3, с. 157]. Також наводиться твердження стосовно перспектив функціонування таких організацій як суб'єктів делегованих повноважень, а саме те, що взаємодія та співпраця із СРО на основі визначених законом норм є запорукою продуктивного та ефективного регулювання з дотриманням принципів відкритості та прозорості [3, с. 157]. О. Гончаренко визначає делегування повноважень СРО як передачу визначених на певний термін повноважень на основі зрозумілої та розумної процедури від компетентного суб'єкта (органу державної влади, суб'єкта господарювання) до СРО та встановлення порядку контролю за їх виконанням [4, с. 131]. Одразу необхідно виділити, що, фактично, згадана О. Гончаренко процедура, на основі якої має здійснюватися делегування і є тим самим механізмом делегування. Також можна додати, що такий механізм має мати відповідні складові та етапи, які в свою чергу мають мати відповідне визначення.

Повертаючись до питання актуальності практики виконання СРО делегованих їй повноважень можна визначити, що можливість виконання СРО запитів суспільства є однією із ознак таких організацій, так, здійснюючи перелік ключових ознак цих організацій, Ж.В. та В.А. Гарбар визначають, що для СРО характерна наявність подвійної мети утворення, яка полягає в задоволенні інтересів як членів СРО, так і споживачів їх товарів (робіт, послуг тощо), а у випадках делегування СРО публічно-владних повноважень – і публічного інтер-

есу [5, с. 5]. Суспільна користь впровадження СРО у якості суб'єктів делегованих владних повноважень підтверджується у роботі О. Левчишиної, яка на прикладі організацій саморегульованих професій, визначає, що публічно-владні повноваження, які здійснюють ці організації, є основними напрямками їх діяльності, які спрямовані на задоволення публічного інтересу, тобто інтересу громадян і держави України, де реалізують владні державні повноваження, проявляється вплив таких організацій з метою правомірної, справедливої, законної діяльності зацікавлених суб'єктів [6, с. 58].

Як можна побачити з наведеного вище, залучення таких організацій до виконання певних державних функцій, що здійснюється шляхом делегування СРО повноважень з боку відповідних державних органів, є перспективним допоміжним елементом у процесі регулювання господарської та професійної діяльності, оскільки у такому випадку прийняття стратегічно важливих рішень у певній галузі або певному ринку здійснюється при участі їх безпосередніх учасників. Фактично можна визначити, що однією із основних функцій таких організацій є задоволення потреб суспільства у відповідній галузі або ринку, діяльність яких у поєднанні з діяльністю відповідних державних органів має призвести до задоволення відповідних потреб на певному ринку, певній сфері господарської або професійної сфері діяльності, підвищенні довіри як до державних органів, які здійснюють свою політику з урахуванням думки представників напряму діяльності, регулювання якого здійснюється, а також до підвищення довіри до інституту саморегулювання взагалі. У якості прикладу визначення важливості розширення досвіду практики функціонування СРО, зокрема у якості суб'єкта делегованих повноважень можна навести дослідження О.В. Медведчук, у якому у якості висновку визначається, що досвід СРО має стати основою для удосконалення та впровадження ефективних моделей саморегулювання, визначених за результатами вивчення й апробації кращих зарубіжних практик з роздержавлення публічного управління, що сприятиме послабленню рівня владно-адміністративного тиску, розвантаженню органів державної влади від невластивих функцій, підвищенню відповідальності учасників ринку і, як наслідок, покращенню якості робіт і послуг [7, с. 102]. Тобто, виходячи з наведеного О. Медведчук, можна побачити, що накопичення досвіду функціонування СРО є невід'ємною складовою процесу пошуку оптимальної моделі існування інституту саморегулювання, зокрема удосконаленню механізму делегування таким організаціям повноважень, та дослідження перспектив даної практики. В цілому здійснення делегування владних повноважень СРО є важливим елементом масштабного механізму адміністративно-правового регулювання державного управління господарською діяльністю, оскільки воно сприяє здійсненню досягнення мети адміністративно-правового регулювання державного управління господарською діяльністю – встановлення правового господарського порядку, за якого забезпечується баланс публічних і приватних інтересів як у діяльності суб'єктів владних повноважень, так і в діяльності суб'єктів господарювання або охочих займатися господарською діяльністю [8, с. 45]. Таким чином, можна побачити, що впровадження та забезпечення ефективно функціонуючого механізму делегування владних повноважень позитивно впливає на забезпечення стабільності у суспільстві в цілому, що має позитивний вплив як на репутацію СРО, так і на репутацію державних відповідних державних органів в цілому.

Стосовно дослідження як Окрім теоретичного забезпечення також хотілося б звернути і на існуючу законодавчу основу, оскільки практика існування та функціонування СРО в Україні вже достатньо довгий час існує у певних галузях, та має певне відображення у відповідних нормативно-правових актах, напрацювання у яких можуть бути використані у якості певного зразка при удосконаленні законодавчої бази, яка визначає механізм делегування владних повноважень СРО. Неодноразово у наукових дослідженнях даної теми наводилися приклади галузей, у яких передбачена можливість делегування владних повноважень СРО, наприклад, дослідження Ж.В. Гарбар, та В.А. Гарбар у якому визначаються наступні галузі, у яких не тільки передбачена діяльність СРО, а і можливість делегування їм владних повноважень, а саме: архітектурна діяльність, професійна діяльність на ринку цінних паперів,

адміністрування недержавних пенсійних фондів, діяльність кредитних спілок, страхова діяльність [5, с. 6].

Оскільки можливість здійснення делегування повноважень СРО передбачає необхідність створення відповідного механізму здійснення такого делегування, а також виникнення відповідних взаємозв'язків суб'єкта делегованих владних повноважень з органом, який такі повноваження делегував, такий механізм має бути визначений чинному законодавстві, мати належне відображення, що дозволяє уникнути спірних питань та прогалин, оскільки чіткість визначення такого механізму запобігає виникненню ускладнень при здійсненні делегування повноважень. Досліджуючи правову основу необхідно зазначити, що в законодавстві України існують відповідні нормативно-правові акти, які визначають порядок делегування владних повноважень відповідним державним органами, однак на даний момент, як зазначалося раніше, їхня кількість обмежена, прикладом такого нормативно-правового акту можна назвати Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України № 282 від 13.10.2014 р. «Про затвердження Порядку делегування повноважень саморегульованим організаціям у сфері архітектурної діяльності». Даний нормативно-правовий акт містить у собі перелік умов делегування повноважень, порядок прийняття рішення про делегування повноважень або його відмову, обов'язки організації щодо реалізації делегованих їй повноважень, а також положення стосовно контролю за реалізацією делегованого повноваження [9]. Даний нормативно-правовий акт є як прикладом законодавчо визначеного механізму делегування повноважень, а також бути використаний у якості зразка для подальшого формування відповідного законодавства, спрямованого на формування механізму делегування повноважень СРО при подальшому розширенню інституту саморегулювання в Україні.

Не дивлячись на наявність відображення законодавством механізму делегування СРО повноважень у даному напрямі існує достатня кількість проблем та невирішених питань, які пов'язані в першу чергу з недостатнім розвитком законодавства у даній сфері та недостатнім розвитком інституту саморегулювання взагалі, що потребує відповідного опрацювання, з можливим використанням всіх наявних теоретичних і законодавчих напрацювань стосовно процесу делегування владних повноважень, варто зазначити, що дана тема також неодноразово ставала об'єктом дослідження у науковій літературі. У якості прикладу можливих шляхів удосконалення механізму делегування владних повноважень можна навести висновок, який наводить О. Говорун у своєму дослідженні, а саме наступні шляхи їх доопрацювання, які полягають у перегляді системи нормативно-правового регулювання, з чітким розмежуванням функцій держави та СРО, у аспекті того, які саме є виключно державними, а які можуть бути делеговані [2, с. 188]. Необхідно додати, що розмежування повноважень, які виконують виключно державним органом та повноважень, які можуть бути делеговані є обов'язковим елементом у системі делегування повноважень СРО, оскільки воно забезпечує належне впорядкування процесу делегування запобігаючи надмірному зменшенню державного впливу на певну сферу господарської або професійної діяльності, забезпечуючи при цьому оптимальне співвідношення участі у процесі управління у певній галузі як держави так і СРО. Говорун також визначає, що здійснення удосконалення у даному напрямі полягає у встановленні відповідальності посадових осіб СРО та її самої у випадку невиконання або неналежного виконання делегованих функцій держави [2, с. 188]. Визначення відповідальності у разі неналежного виконання делегованих повноважень має забезпечувати достатній рівень відповідальності учасників і керівних органів таких організацій, що разом з їх внутрішніми правилами має сформулювати ефективний комплекс положень, який має на меті забезпечення відповідної якості результатів роботи СРО. Автор також наводить твердження стосовно необхідності визначення контролюючих функцій відповідних державних органів виконавчої влади за реалізацією повноважень, що делеговані державою [2, с. 188]. Необхідно зазначити, що забезпечення належного нагляду виконанням СРО делегованих функцій є один із ключових елементів взаємовідносин між організацією та державою, оскільки це забезпечує дотримання СРО не тільки визначених стандартів, а і чинного законодавства, що

має на меті запобігти його порушенням та не допустити зловживань з боку таких організацій своїм статусом та повноваженнями. Останнім наведеним прикладом шляху удосконалення механізму делегування владних повноважень визначається удосконалення системи фінансування СРО з урахуванням обсягів делегованих повноважень [2, с. 188]. Стосовно даного визначення хотілося б зазначити, що відповідне забезпечення функціонування СРО з боку держави є додатковим стимулюючим фактором для поширення таких організацій, що має забезпечити зміцнення інституту саморегулювання в Україні.

У якості можливого зразка для розвитку механізму делегування повноважень СРО можна звернути увагу на механізм делегування повноважень органам місцевого самоврядування, оскільки існують аналогічні вимоги для забезпечення ефективного функціонування даного механізму, зокрема, як зазначає О. Новак, однією з вимог пов'язаною з делегуванням органам місцевого самоврядування окремих державних повноважень, є можливість контролю з боку держави за їхньою реалізацією [10, с. 105]. У своєму дослідженні О. Новак наводить твердження, що такий контроль за загальним правилом означає можливість відповідних державних органів спостерігати за реалізацією делегованих повноважень, надавати виконавцям обов'язкові для виконання вказівки, оцінювати прийняті ними рішення з точки зору не тільки законності, а й доцільності та ефективності, за необхідності скасовувати чи призупиняти дію таких рішень [10, с. 105]. Як можна побачити у як у випадку з делегуванням повноважень органам місцевого самоврядування, так і СРО, надзвичайно важливим є забезпечення відповідного виконання делегованих функцій, що є запорукою досягнення пріоритетних цілей при здійсненні відповідної державної політики. Повертаючись до питання чіткості механізму делегування владних повноважень СРО, хотілося б виділити таку тему, як розподіл повноважень між декількома організаціями-суб'єктами делегованих владних повноважень. Ефективний розподіл повноважень має в перспективі стати важливим елементом механізму делегування, оскільки дозволяє результативно використовувати наявні ресурси для виконання пріоритетних задач у відповідній галузі, що за наявності відповідного правового забезпечення має сприяти отриманню позитивного досвіду від практики залучення СРО до виконання владних функцій.

У якості **висновку** необхідно зазначити, що механізм делегування владних повноважень є одним із ключових елементів процесу децентралізації, оскільки делегування відповідних функцій, зокрема СРО, окрім розширення компетенції та отримання необхідного досвіду, є важливим елементом співпраці між суб'єктами делегованих повноважень та державою, оскільки, завдяки спільній роботі на єдиний результат формується взаємна довіра та усвідомлення відповідальності при здійсненні державної політики. Виходячи з наявної теоретичних та законодавчих положень, механізму делегування владних повноважень СРО можна дати наступне визначення – це процес, за яким, згідно встановленого порядку, здійснюється передача певних, визначених законом, повноважень, що, накладає на організацію обов'язки по їх належному здійсненню та звітуванню, а на відповідний державний орган по здійсненню нагляду за їх виконанням. Необхідним елементом такого механізму є норми права, визначені відповідними нормативно-правовими актами, які визначають як можливість такого делегування, так і відповідний порядок його здійснення, а також важливі організаційні моменти, такі як, необхідні умови до організації та перелік необхідної документації, яка має надаватися державному органу для прийняття рішення про делегування. Наступним елементом є саме повноваження, оскільки їх наявність визначає компетенцію організації, так обсяг яких встановлений законодавством. Наступним елементом є відповідні правові відносини, які виникають як між СРО, якій делеговані повноваження, так і відповідним органом, який дані повноваження делегував. В цілому специфіка таких елементів напряму залежить від галузевого законодавства, оскільки на даний момент їхнє відображення обмежено ним та потребує удосконалення. Окремим елементом хотілося б визначити процес прийняття рішення про делегування, відмову, або припинення виконання делегованих повноважень оскільки це є одним із ключових проявів контролю з боку держави за здійсненням процесу делегування, що в свою чергу є проявом взаємовідносин між державним органом та

організацію. Розширення спектру галузей, у яких передбачене функціонування СРО з роботою відповідного законодавчого забезпечення, зокрема стосовно процесу делегування повноважень є джерелом відповідного практичного досвіду залучення СРО до виконання владних повноважень, що в свою чергу дозволяє на основі отриманих результатів діяльності таких організацій у якості суб'єкта делегованих владних повноважень здійснювати відповідні корективи у профільне законодавство, та визначати подальші шляхи удосконалення як механізму делегування владних повноважень, так і інституту саморегулювання взагалі. Виходячи з того, що становлення СРО як суб'єкта адміністративного права, тобто учасника управління, відбувається саме завдяки виконанню такими організаціями владних функцій, розвиток теорії та законодавства у даному напрямі позитивно відображається на розвитку адміністративного права України взагалі.

Список використаних джерел:

1. Терещук О. До питання розуміння делегування повноважень в адміністративно-правовій науці та судовій практиці. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 8. С. 125-129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2016_8_25 (дата звернення 05.02.2022)
2. Говорун О.В. Саморегулівні організації в механізмі правового господарського порядку: дис ... д-ра юрид.наук: 12.00.04 / Говорун О.В., 2021
3. Гончаренко О.М. Саморегулівні організації: проблематика делегування повноважень, нагляд та контролю. *Приватне право і підприємництво*. 2019. № 19. С. 156-163. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pprip_2019_19_35 (дата звернення 05.02.2022)
4. Гончаренко О.М. Питання делегування повноважень саморегулівним організаціям. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. № 5 С. 127-131
5. Гарбар Ж. В., Гарбар В. А. Впровадження моделі саморегулювання підприємницької та професійної діяльності як напрямів реалізації державної політики дерегуляції в Україні. *Агросвіт*. 2018. № 20. С. 3-9. URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=2733&i=0> (дата звернення: 06.02.2022)
6. Левчишина О.Л. Публічно-владні управлінські як здійснюють організації саморегулівних професій. *Національний юридичний журнал. Теорія та практика*. 2018. С. 56-58. URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/61860 (дата звернення 10.02.2022)
7. Медведчук О. В. Нормативно-правові аспекти розвитку саморегулювання в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 13. С. 98–102. URL : http://investplan.com.ua/pdf/20_2018/22.pdf/ (дата звернення 14.02.2022)
8. Бевз С.І. Поняття та елементи механізму адміністративно-правового регулювання державного управління господарською діяльністю. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 4. Том 2. С. 43-47: URL : <http://pyuv.onua.edu.ua/index.php/pyuv/article/view/100/88> (дата звернення 14.02.2022)
9. Про затвердження Порядку делегування повноважень саморегулівним організаціям у сфері архітектурної діяльності : Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 13.10.2014 року. № 282. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1369-14#Text> (дата звернення 15.02.2022)
10. Новак О. Правова природа делегованих повноважень органів місцевого самоврядування в Україні. *Зб. наук. ст. за матеріалами наук.-практ. Семінару* 2016. Харків. С. 99–109. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/11513> (дата звернення 18.02.2022)

